
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

УДК 159.9:81'255.4(=161.2+=161.1)

DOI 10.31654/2520-6966-2019-12f-95-222-236

А. С. Зеленько

доктор філологічних наук,
професор кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

О. М. Петрик

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Психологічне обґрунтування використання зіставного аналізу в теорії і практиці українсько-російського перекладу

Стаття присвячена доведенню необхідності функціонування дисципліни українсько-російського перекладу в межах спеціальності 035 Філологія (слов'янські мови та літератури (переклад включно)). Автори в аспекті категорії психологічної свідомості, соціальної й естетичної свідомості обґрунтовують потребу в залученні зіставного аналізу в теорію і практику українсько-російського перекладу.

Ключові слова: українсько-російський переклад, зіставний аналіз, психологічна свідомість, соціальна свідомість, естетична свідомість, елітник.

Наявність дисципліни "Українсько-російський переклад" зумовлена реальними потребами, адже йдеться про комунікацію між громадянами сусідніх держав, які мають реальну соціально-виробничу діяльність. Спілкування за допомогою мови (усної, опосередковано писемної) є наслідком мовної діяльності, а вона постає елементом у процесі ускладненої психічної діяльності. Відповідно вся психічна діяльність – це складова функціонування життєдіяльності людей як соціальних істот.

В умовах ворожнечі міждержавні українські угоди, задокументовані домовленості мають бути підтверджені офіційно прийнятими двомовними російсько-українськими й українськомовними словниками, виданими російськими академічними виданнями.

Теоретик-науковець свідомісно визначає закономірності функціонування підсвідомісної мовної діяльності, а його колеги педагоги-викладачі знову ж таки усвідомлено вкладають у формовану свідомість учнів, студентів. У даному випадку йдеться про розрізнення на основі оперування категорією соціальної психології як конкретної реалізації свідомості та категорією загальної психології. Таким чином, актуалізується розрізнення пересічного громадянина – носія підсвідомості та елітника – носія свідомості, а отже, рушійної соціальної ролі елітника в розвитку суспільства. Для переконливості автори скористалися сформованою фахівцем-психологом О. А. Зеленьком теорією соціальної оптимізації, що ґрунтується на власне створеній методології соціальної педології [4].

Відтворюючи теорію й методологію дослідника-психолога, автори розвідки звертають увагу на використання в його дослідженні основоположних робіт вітчизняних психологів М. Я. Грота [2; 3], Г. І. Челпанова [8; 9] та педагога Х. А. Екеблада [10], а також основоположника радянської психології Г. С. Костюка [6; 7].

На нещодавно проведеному психологічному форумі з проблем загальної і практичної психології в Ніжинському державному університеті психолог-дослідник О. А. Зеленько мав змогу познайомити наукову громадськість зі сформульованою методологією та теорією соціальної оптимізації реформування вищої школи суверенної України, що демократично реформується [5]. Для повнішого викладу змісту теорії автора пропонуємо дві його основоположні тези.

Почнемо з наголошення, що психолог витлумачує елітника, носія свідомості, рушія соціального розвитку соціальних закономірностей, як такого, що постав на основі фізіологічної, психологічної форми органічної природи, тобто соціального аналога вертикального перенесення блоків генів у біології. Ця теза є важливою не лише для розв'язку питання про використання зіставного аналізу в теорії й практиці українсько-російського перекладу, але й ширшого кола соціальних проблем.

Категорія соціальної свідомості (підсвідомості) соціальної психології визначається у зв'язку з аналізом категорії психічної діяльності як компонента соціального функціонування людини.

Антропологізована свідомість (і самосвідомість) як ідеальний компонент практичної матеріальної діяльності постає відповідною

формою психічної діяльності у вигляді свідомості, що підсумовує підсвідомість пересічних громадян.

Психічна діяльність опосередкованого носія свідомості, що опосередковує психологічну підсвідомість пересічних громадян, у свою чергу опосередковується релігійною підсвідомістю як компонентом соціальної свідомості та мовною підсвідомістю етнічної підсвідомості. Обидві категорії надалі використовуються саме для питань функціонування зіставного аналізу в теорії й практиці перекладу. Релігійна підсвідомість соціальної свідомості дає можливість зрозуміти роль елітника, рушія соціального розвитку, носія соціальної свідомості в соціально диференційованому українському суспільстві.

Здається, має бути зрозумілим, що гармонійно свідомісно виявлена закономірність пізнання елітником з часом підсвідомо сприймається пересічним громадянином. До речі, так діалектично взаємопов'язані похідні від категорії загальної психології соціальна й етнічна свідомість (підсвідомість).

Об'єктивно матеріальними закономірностями взаємодії соціологізованих суб'єктів стають ідеальні етнічні ознаки представників регіональних спільностей. Реліктово збережені в підсвідомості матеріальні й ідеальні закономірності на вищих рівнях соціального розвитку виконують інтегровальну функцію спільноти, втрачаючи своє первинне значення закономірностей взаємодії. Універсальний характер природної звукової мови – найважливіший їхній компонент. Зрозумілим стало виділення їх серед решти етнічних ознак у системі етнічної (національної) культури. Надалі визначаються роль і місце мови як засобу й форми вираження сформованої в елітника (й поки що українського протоелітника) соціальної свідомості як конкретного реалізатора загальної категорії свідомості.

Похідність мовної проблеми зумовлюється похідністю фізіологічних, опосередкованих емотивно закономірностей гармонізованого співжиття членів певного етносу, що матеріалізувалися підсвідомо у змісті та формі звуковою мовою (власне вербально-позавербальним когнітивно-комунікативним комплексом). Власне, йдеться про опосередковані в етнічній підсвідомості закономірності певної мови, гармонізовані у процесі її функціонування.

Еволюційно сформована від фізіологічної несвідомої через психічну підсвідому й до соціальної підсвідомо й одночасно свідомо соціальної виробнича взаємодія людей сконденсована свідомісно об'єктивно безпосередньо в науці й суб'єктивно опосередковано образно в мистецтві. Звукова природна мова, як первинний синтаксичний засіб акумуляції підсвідомості (свідомості), лише на

сучасному цивілізаційному рівні якоюсь мірою диференціюється на мову науки (власне науки в природничих і технічних галузях) і мову повсякденно-побутового спілкування. Остання закладений у ній образний почуттєвий компонент трансформувала в словесну (у єдності з позавербальними засобами в різних видах мистецтва) художню творчість, постала спершу усною народною творчістю, а потім художньою літературою.

Якщо у функціонуванні пізнання свідомістю почуття видає себе прямо й непрямо змістом та формою (при функціонуванні мови науки певною мірою змістом і формою, зокрема словесною усною, а тим більше писемною), то при вираженні формальними мовами майже безмотивною формою, а тим більше змістом зроблені наукові відкриття за допомогою понятійного мислення емотивне забарвлення виявляють гармонією у вигляді так званої інтуїції.

Відповідно наголошується, що антропологізація еволюційного розвитку матерії реалізує етап вертикального перенесення блоків генів трансформуванням фізіологічної форми пізнання через психологічну в соціальну суб'єктивізацію об'єктивних закономірностей соціологізованої взаємодії з природним середовищем, рушієм соціального розвитку, носієм вищої форми психічної діяльності свідомості елітника. Об'єктивний розвиток матерії, ускладненої її зміною на цьому проміжку функціонування, реалізується суб'єктивним чинником.

Потенційний елітник повинен порозумітися з уже сформованим європейським колегою. Парадигмально відтворена цивілізаційна еволюція соціального розвитку в Європі підсумувалася сформуванням демократичного суспільства, започаткованого напівсекуляризованим протестантизмом, диференціацією світської й релігійної влади й запереченням не лише Бога, але й імператора обожнюваного, як і марксистського й націонал-соціалістського вождя, й утвердженням у кожному соціальному індивіді потенційного громадянина з бінарно ідеально-матеріальною підсвідомістю (свідомістю), за допомогою якої він взаємодіє з матеріально-ідеальною соціологізованою природою. Ця взаємодія спершу регулювалася певнимним уособленим міфом дикуна, потім канонами певної релігії, а точніше догмами протиставленого релігії цивільного суспільства і, нарешті, у демократичному суспільстві керується принципами синергетики. Регулюється в такому випадку взаємодія суб'єктів у процесі пошуку універсальної категорії естетики гармонії національно усвідомленими демократично орієнтованими елітниками.

Претендент на елітника суверенної України, що демократизується, має соціально, політично й соціально, етнічно, демократично самоусвідомитись як громадянин відповідно української політичної нації.

При визначенні категорії загальної психології свідомості укладачі психологічних словників мимоволі підсвідомо звертаються з метою уточнення до самосвідомості, що автором пов'язується з самоусвідомленням як процесом вираження категорії самосвідомості й похідно свідомості. Адже логічно, що самоусвідомлюється той, хто має самосвідомість, а самосвідомість передбачає визнання категорії свідомості. Якщо свідомість і соціальна свідомість тавтологічні, то як перше, так і друге асоціюються (у прямому їх визначенні) із суб'єктом-людиною, соціальною істотою. Правда, при визначенні психіки людиноподібних мавп (вищих приматів) оперують категорією свідомості.

Без національного самоусвідомлення вже наявної еліти (власне необхідності самоусвідомлення) залишається неефективною соціальна форма – аналог біологічного перенесення блоків генів – модернізована вища школа еволюційно самоусвідомлення в кінцевому наслідку, пройшовши опосередковану Богом, матеріалізовану обожнюваним вождем стадію, еволюційно підсумовується пошуком соціально-естетичної універсальної категорії гармонії, яка формувалася частковими матеріально вираженими естетичними гармоніями.

І саме тому, беручи до уваги системну бінарну ідеально-матеріальну практичну діяльність, елітнику як антропологізованому суб'єкту, носію категорії свідомості, соціальному аналогу вертикального перенесення блоків генів у біології треба пам'ятати про свою визначальну функцію в конкретному суспільстві.

Аналітик-елітник, програмуючи у своїй діяльності гармонізацію соціального функціонування України, повинен знати про соціально класово диференційованого й етнічно регіоналізованого громадянина української політичної нації.

Політик-очільник (власне функціонер), претендент на елітника, повинен у реалізованій ним соціальній програмі зважати на реальне співвідношення матеріального й ідеального у своїй синтетичній практичній діяльності, їх діалектичний взаємозв'язок. Це дається взнаки при сприйнятті щойно згаданої категорії свідомості.

Автори кількаразово наголошують, що соціальне функціонування (як соціологізована взаємодія з ноосферою) на значному проміжку часу в людини виявилась ускладненою Богом як носієм категорії в єдності з категорією гармонії (краси). Таким чином, у психолога-дослідника постало питання про релігійну проблему й релігійну підсвідомість соціальної свідомості.

Похідність релігійної проблеми зумовлена іншою соціологізованою опосередкованістю служителів віри як соціальної категорії, що за допомогою гармонії мистецтва, по-різному співвідносячи матеріальні (фізіологічні) й ідеальні гармонізовані естетичні законо-

мірності, до останнього часу поєднуючи функціонування духовної та світської влади, прямо, а потім опосередковано дезантропізувала соціальну взаємодію людини.

Важливою для суверенної України, що перебуває на етапі реформування, постає питання про релігію, бо нею ускладнюється й опосередковується уже згадувана синтетична, ідеально-матеріальна практична діяльність підсвідомого пересічного громадянина й свідомого елітника.

Гіпертрофована соціально диференційно виділена релігія на цілі віки абсолютизувала духовну сферу, прибравши її в єдності з вірою. Лише на етапі демократичного суспільства протестантизмом через мистецтво (скульптуру, архітектуру, а найперше живопис) природна гармонія передається з Божих рук земній людині. До речі, робиться це не прямо, а через обожнюваного демократично сформованого вождя з його підручними.

Власне, як релігія завдяки таємничій милі мистецтва завдячувала своєю з'явою і тривалим функціонуванням, так вона виявлюваною і створюваною гармонією утверджує людину десекуляризовану. І це при тому, що тривалим виявився шлях диференціації релігійної й світської влади. На основі експлуатації гармонії у сприйнятті природи й творчих потенцій природою наділених індивідів диктат релігії продовжує себе виявляти. Саме гармонією як таємничим регулятором людської взаємодії він еволюційно повертається десекуляризованою людиною в демократичному суспільстві.

Віра як основна категорія релігійної свідомості завдячує започаткованим універсальним щодо змісту та форми страху на початковому етапі пізнання соціологізованої підусвідомлюючої істоти. Цей невизначений кінцевонегативний компонент діалектично поєднується з невизначеним, але глибинно підсвідомо опертим позитивним компонентом пізнання і через релігійну й бюрократичну стадії соціологізації потроху його витискує в процесі тривалої цивілізації.

Згадаймо, що саме таємничою гармонією архітектури, скульптури, живопису католики-християни в італійських містах-державах підкоряли собі віруючих. Зважаючи на масову міграцію носіїв інших цивілізацій до європейських демократичних країн, важко побачити, що вабить їх туди не лише матеріальний чинник, але й (хай відносна) соціальна правова гармонія.

Релігія абсолютизованою категорією віри саме завдяки маніпуляційному використанню еволюційно сформованої категорії абсолютизуючої гармонії (виявленої людиною в природі, а потім несистемно в соціально-виробничих потенціях пересічної людини в повсякденному побуті й системно підусвідомлено й усвідомлено в

мистецтві), осмислення соціологізованої взаємодії суб'єктів-людей синтезом духовної й світської влади опосередкувала й монополізувала на віки.

До речі, протестантизм як форма десекуляризації церкви уже в Північній Європі робить спробу цю монополію якщо не ліквідувати, то послабити. І реалізується це засобами живопису та художньої літератури, що супроводжують бурхливий розвиток економіки зусиллями демократично формованого третього класу.

Констатуємо, що фізично виділений суб'єкт на тривалий період уже в середньовічному суспільстві був підпорядкованим релігійним й одночасно світським очільникам. Природно, що секуляризація соціальних відносин між людьми як усереднена й ускладнена взаємодія суб'єктів заперечується забороною одружуватись католицьким священникам, що зумовлює численні сексуальні збочення. До речі, й православна фігура схимника-монаха – явище того ж порядку.

Цілком очевидно, що на сучасному етапі усупереч логіці гармонійного співвідношення духовного й фізичного розвитку природної людини сфера матеріального у свідомісній ідеальній взаємодії почуттєвий компонент переадресовує значною мірою (разом з вірою) релігії та мистецтву. На жаль, прагматизм нинішнього співжиття людей, уже незважаючи на ці чинники, поставив під загрозу існування людської цивілізації, але класичні ідеали давньогрецьких міст-держав навіть високорозвинених європейських країн належно не актуалізуються й не закладені у функціонування навчального й виховного процесу як середньої, так і вищої школи.

Наука як форма пізнання взаємодії з середовищем, об'єктивізуючи його почуттєвий компонент, переадресовує наслідки пізнання художньої творчості та мистецтву. Оперування категорією загальної психології свідомістю, співвідношення категорій соціальної й етнічної свідомості, відповідно соціальної й етнічної психології, що пояснює духовну глибинність людського життя, поки що, судячи за кількістю нобелівських премій, у цьому має переконати сучасників.

На етапі трансформування емотивної гармонії в соціальну, зокрема, при переході природничо-кліматичної диференційованої інформатизації в соціальну диференційовану замість об'єктивізованого процесу пізнання наслідків синтезованої ідеально-матеріальної взаємодії за допомогою пошуку соціально змінюваної естетичної гармонії сформованим за подобою людини універсальним Богом опосередковується категорією віри, відсуваючи сформовану естетичну категорію гармонії. Вона супроводжує початково вже виявлений кінець абсолютизації релігійної віри десекуляризацією в Європі. Процес

опосередкування бінарної взаємодії суб'єкта в бюрократичному тоталітарному суспільстві підсвідомо компромісно суміщає світську та духовну владу, щоб на демократичному етапі звільнитись від духовної.

Мовознавство, як і інші гуманітарні галузі, нині парадигмально постало когнітивною лінгвістикою як сучасною науковою парадигмою, що замінила в пострадянських гуманітарних галузях радянську методологію, базовану на марксистській ідеології. Відповідно когнітивна методологія ґрунтується на демократичній ідеології. Когнітивна методологія з демократичною ідеологією реалізується шляхом оперування категорією загальної психології свідомості.

Розв'язувана на основі аналізу категорії соціальної свідомості соціальної психології проблема про роль і місце в соціальному розвитку, зокрема при ускладненні взаємодії людей релігійною вірою, у розвідці поєднується з питанням про роль мови як засобу формування та вираження свідомості (підсвідомості).

Друга частина підпроблеми вирішується на основі оперування категорією етнічної свідомості етнічної психології. Останнє було предметом мовознавства на етапі описової лінгвістики. Не будучи розв'язане, воно успадкувалося сучасною когнітивною парадигмою.

На жаль, етимологія стрижневого відповідника когнітивний хибно спрямовує теоретиків мовознавства на психологічну категорію мислення, а не свідомість. Насправді ж, когнітивна психологія і когнітивна лінгвістика реалізується на основі уже згаданої категорії загальної психології свідомості.

Свідомість відтворюється моделлю (картиною) світу, диференціюючись на повсякденно-побутову, художню та наукову. Фактично в лінгвістичному аналізі перші й друга синтезуються й кваліфікуються концептуальною. Наукова модель поки що не зведена в загальнонаукову та й представлена диференційовано за циклами галузі. Отже, концептуальна модель відтворюється системою концептів.

Звужуючи лінгвістичний аспект, автори зосереджуються на теорії й практиці українсько-російського перекладу, зокрема використанні зіставного аналізу. Такий завеликий філософсько-психологічний екскурс зумовлений безпорадністю представників соціологічного аспекту описового мовознавства. Йдеться про нездатність зрозуміти значною частиною нинішніх протоєлітників в Україні, зокрема й багатьох провладних функціонерів, і, відповідно, невміння та нездатність пояснити абсолютній більшості пересічних громадян, що не мова й не культура робить російських функціонерів і сформованих російських пересічних громадян ворогами України, а сформована раніше імперською ідеологією самодержавства, православ'я й

народності та успадкована від неї войовнича ідеологія й політика "Русского мира". Через те не слід ототожнювати носіїв спотвореної ідеології з російською літературною мовою, якою вони користуються.

Підсвідомість протоєлітника й пересічного громадянина – категорія змінювана. Її характер визначається минулим і сучасним, відповідно зміною реальних матеріальних й ідеальних закономірностей взаємодії. До речі, беремо до уваги, що ідеальні, матеріалізовані матеріальною й духовною культурою закономірності, у минулому на якомусь етапі були зумовлені діями фізіологічних потреб. Відповідно свідомісні історичні суперечності – це наслідок колишніх життєвих потреб. Щойно сказане стає зрозумілим при використанні категорій соціальної й етнічної психології соціальної й етнічної свідомості, власне її співвідношення.

Зрозуміло, політично й ідеологічно визначувана свідомість державних функціонерів у тоталітарній РФ та суверенній Україні як перших, так і других неоднорідна. Адже як серед протоєлітників та пересічних громадян України наявні не демократично по-радянськи чи релігійно й демократично орієнтовані суб'єкти, так і в РФ на тлі абсолютної більшості протиставлених політично й ідеологічно протоєлітників і пересічних громадян функціонують (хай і в меншості) представники носіїв демократичної свідомості (підсвідомості).

Носію демократичної свідомості зрозумілим має бути те, що реальні матеріальні інформативно виражені закономірності взаємодії (потреби) суб'єктів – така ж реальність, як й ідеальні інформативно визначені культурні (духовні) закономірності-потреби.

Зрозумілим має бути, що український протоєлітник (що не став ще повноцінним єлітником) повинен знати закономірності взаємодії суб'єктів, носіїв російської релігійної й тоталітаристської (з виявленим самодержавницьким відтінком) підсвідомості, і бути здатним допомогти пересічному громадянину показати її протиставлення підсвідомості демократично орієнтованого українця.

Єлітник, носій демократичної ідеології, має реально розрізняти етнічні й національні закономірності взаємодії громадянина, носія іншої етнічної підсвідомості. Зрозуміло, що художня література, релігійно православнохристиянська філософія й естетика, як і категорія православнохристиянської в єдності з самодержавницьки тоталітарною в аспекті Московського патріархату, – ідеологія більшості громадян РФ і неприйнятна демократично орієнтованому протоєлітнику й пересічному громадянину суверенної України.

Єлітнику, носію демократичної свідомості, має бути зрозуміла сутність підсвідомості як націоналіста, так і шовініста. Перший у

своїй свідомості (підсвідомості) нехтує нинішніми реальними чи духовними потребами носіїв інших етносів, зокрема й росіян, тоді як другий абсолютизує у своїй підсвідомості й практичному співжитті закономірності ((підсвідомості) громадян різних держав. Справа переходить в аспект політичний, коли, скажімо, багатьма російськими тоталітарно орієнтованими протоелітниками й пересічними громадянами демократично налаштованими українськими протоелітниками й пересічними громадянами робляться ворогами, яких кваліфікують як бандерівців і фашистів.

Отже, теорія і практика українсько-російського перекладу стала особливо актуальною на етапі загострення міждержавних зв'язків України з РФ. Природна потреба контактування громадян сусідніх держав (тим більше, що були у складі колишньої імперії Радянського Союзу) ускладнилася політичним (різним цивілізаційним) та пов'язаним з ним ідеологічним (марксистським у єдності з посилюваною релігійною ідеологією громадян РФ) чинником.

Зіставний аналіз зумовлюється диференціацією підсвідомості пересічних українців та росіян, які, на жаль, свідомості значної частини українських і більшості російських в РФ та в Україні псевдоелітників. Науковцями України звернуто увагу, що етнічні росіяни постали на основі взаємодії з автохтонними представниками фінно-угорської мовної сім'ї, а потім були асимільовані уйгурським етносом. Зрозуміло, що зовні регенерований слов'янський супер-страт розчинився на початковому етапі в тюркському субстраті. У даному випадку залучаються відомості про соціальну й етнічну підсвідомість (свідомість), їх свідомісне співвідношення в одиницях різних підсистем мови (зокрема лексиці, фразеології).

Та, відзначаючи підсвідомість (свідомість) предків нинішніх росіян, автори наголошують, що сучасне великодержавницьке їх світобачення зумовлене перебуванням в імперській Росії, а потім тоталітарному СРСР. Виявляється, сучасна соціальна свідомість великоросів завдячує не стільки етнічній підоснові, скільки соціальному чиннику. У тому переконує й те, що нинішні сладкоємці фінно-угорської мовної сім'ї естонці, фінни, угорці повноцінно функціонують як члени Європейської співдружності.

Зіставний аналіз сконденсовано виявляє себе при аналізі культури, зокрема її універсальному ідеально-матеріальному засобі, вираженому звуковою (усно чи писемно вираженою) формою гармонійно структурованої (естетично сприйманої) свідомості (підсвідомості). Саме гармонійно естетично сформована підсвідомість постає в мові художньої літератури як української, так і російської. Зрозуміло, що в офіційній російській реакційній літературі й навіть якоюсь мірою демократичній якщо не превалювала, то превалює ідеологія шовінізму.

Наявний шовінізм у російській класичній і радянській філософії, естетиці та ін. Зрозуміло, що те все особливо показово себе видає мовою художньої літератури й сучасною мовою масової комунікації.

Глибинний підсвідомлений великоруський компонент пояснює системне несприйняття етнічними росіянами української мови навіть в україномовному оточенні.

До речі, нібито нівельована в радянський період глузлива назва українців "хахол" зусиллями агентів "Русского мира" значно раніше в Криму, а потім Донбасі (з початком гібридної агресії) стала поступати "бандерівцю" (шляхом перенесення прямиго й переносного називання радянськими й прорадянськими функціонерами в Україні не лише борців – учасників Визвольної війни, але й усіх мешканців Західної України, не лише Галичини.

Слід визнати, що російська мова й мова Російської держави має глибинно народні корені, асоційовані з її основоположником О. Пушкіним. Глибинність її засвідчує наявний у його творчості підсвідомісний символ імперського правління – тюркський образ казкового Салтана. Свідомісний глибинний символ українського поневоленого народу – похований у козацькій могилі звияжаний козацький ватажок. Українська мова, хай і поступається якимись показниками російській, але це мова цивілізаційно високорозвинутого українського етносу, що став основою складання української політичної нації, яка регенує в черговий раз Українську державу.

Уже усвідомлено теоретично, а тим більше практично переклад диференціюється на усний і письмовий, інформаційний та художній. Постає галузь теоретичного мовознавства, що зосереджується на вивченні позавербального компонента природної звукової мови, стала підосновою розрізнення усного й письмового перекладу. Виділюваний художній переклад у свою чергу постає в повсякденно-побутовому мовленні у відтворюваній аудіально художній літературі звуковою природною мовою й позавербальним супроводом чи писемним відтворенням. Такі думки теоретично аналізують мовознавці та частково постановники драматичних (чи драматизованих прозових) художніх творів, артисти.

Художній переклад характеризується жанрово-стилістичними особливостями, а головне, емотивно-почуттєвою інтерпретацією інформованого. Ця теза розкривається на основі співвідношення в природній мові (усній і писемній) емотивного й денотативно-понятійного змісту (найперше, слова й певною мірою інших одиниць системи мови).

Нинішнє соціальне, а точніше політичне (зовні антиукраїнське етнічне) ставлення колишніх спадкоємців радянських тоталітарних номенклатурників, сучасних функціонерів (синтезованих в одній особі бюрократизованого політика, чиновника, бізнесмена) цілком пояснюване: воно наслідок первинного підсвідомісного фінно-угорського, пізніше абсолютизованого тюрксько-уйгурського, але сформоване імперсько-тоталітарним державним управлінням у Російській імперії та Радянському Союзі, яка навіть в умовах більшості бізнесово переорієнтованих на демократичний захід не здатна не політично, а соціально демократично реформуватись як повноцінний високоосвічений елітник.

Саме мовою, зокрема національною й відповідно державною відтворюється свідомісно реальна взаємодія її носіїв, псевдоелітників-функціонерів чи справжніх елітників та пересічних громадян. Саме тому до останнього часу дається взнаки непослідовність значної частини нинішніх все ще псевдоелітників-функціонерів у мовному питанні.

Проблема перекладу українсько-російського, зокрема й використання зіставного аналізу в теорії й практиці перекладу – це й питання культури мови та мовлення. Вона, будучи, здавалось би, вузькою, лінгвостилістичною, має кваліфікуватися ідеологічною і навіть політичною. Адже йдеться про відроджену національну гідність.

Культура мови й мовлення так чи інакше стосуються виділення категорії елітника. Це особливо актуальне як для носія етнічної підсвідомості українця, так і для соціальної, національної свідомості громадянина української політичної нації, власне, зважаючи на етнос, але громадянина української держави, носія будь-якого етносу. Розуміння співвідношення соціальної свідомості й етнічної підсвідомості в ній у потенційного високоосвіченого, проукраїнського, демократично орієнтованого елітника авторами відтворюється на основі дослідження О. А. Зеленька [4].

Кількасотлітнє перебування у складі імперсько-радянської тоталітарної держави затримали розвиток українського народу, але не змінили його характеру. По це свідчить розвинута сучасна українська літературна мова, яка якоюсь мірою (але менше) увібрала багато російських елементів. Поверхневою часткою російського мовного субстрату залишається в українській народній та сучасній українській літературній несприйнятий чи сприйнятий неприродно-російський суржик (на відміну від білоруської російсько-російської трасцепки).

Українсько-російський суржик виявляє себе на всіх рівнях. Зрозуміло, він найчисленніший у лексичній підсистемі. Словники української мови, укладені діаспорою, науковцями-філологами у 20–30-х роках, і відповідно пізніше у Радянській Україні, це достатньо прозоро ілюструють. Фонологічна система української мови виявляє себе подекуди позиційним аканням, змішуванням у звукосполучах *gi, ki, xi*, фонем *u* та *i*, знову ж таки відсутністю чергування у відкритих-закритих позиціях *o, e* з *i* (*скільки – скільки*) та ін. У морфологічній підсистемі це чотири, а не три відміни іменників, наявність дієслівної форми на *-ть* (замість *-ти*), продуктивність активних дієприкметників теперішнього часу на *-учий* (*-ючий*), *-ачий* (*-ячий*), відсутність приставного *н* при відмінюванні особових займенників, суржикові форми означальних (*всьо, каждый* тощо), питальних (*шо*), поплутування у відмінюванні прикметників твердої та м'якої групи, наявність суржикових форм сполучників, часток, прийменників (*шо, но, да, дак*) та ін.

Отже, національне цивілізаційне самоутвердження української політичної нації має завершитися очищенням її четвертого державного атрибута, найперше, сучасної української літературної, а вже еволюційно й не насильницьки – народної, зокрема діалектного мовлення східного й південного регіонів, забарвлених російською. До речі, тривале довге польсько-російське протистояння до сьогодні порівняно зримо розрізняє більший східний проросійський і значно менший пропольський (в основному галицький) регіони. Обізнаний з українською мовою (навіть нефакхівець з лінгвістики) знає, що вже визначенням часу чи протиставленою конструкцією *Я маю гроші / У мене є гроші* більша частка носіїв української мови диференціюється на західняків та східняків.

Література

1. Вундт В. Проблемы происхождения народов. Москва: Космос, 1912. 49 с.
2. Гротъ Н. Я. Къ вопросу о классификаци наукъ (научно-популярный этюдъ). Санктъ-Петербургъ: Типографія А. С. Суворина, 1884. 70 с.
3. Гротъ Н. Я. Къ вопросу о реформѣ логики. Опытъ новой теоріи умственныхъ процессовъ. Нежин: изд. Нежинского историко-филол. ин-та; Лейпциг: Ф. А. Брокгауз, 1882. 349 с.
4. Зеленько О. А. Психологічне обґрунтування реформування вищої школи України, що демократизується (Теорія соціальної оптимізації трансформування вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології (Машинопис).
5. Зеленько О. А. Роль і місце психологічної категорії свідомості в осмисленні процесу реформування вищої школи України. *Психологія людини: свідомість і реальність*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної

конференції (Ніжин, 30–31 жовтня 2018 р.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 79–80.

6. Костюк Г. С. К вопросу о психологических закономерностях. *Вопросы психологии*. 1955. №1. С. 18–28.

7. Костюк Г. С. Методологические и теоретические проблемы психологии / отв. ред. Г. В. Шорохова. Москва, 1988. 327 с.

8. Челпанов Г. И. Введение в экспериментальную психологию. Москва: Типолитограф. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1915. 293 с.

9. Челпанов Г. И. Проблема восприятия пространства в связи с учением об априорности и врожденности: в 2 т. Киев: Типолитограф. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1896–1904.

10. Экебладъ Х. А. Опыт обозрения биолого-психологического изслѣдованія способностей человеческого духа. Санкт-Петербургъ: [б. и.], 1872. 462 с.

Literatura

1. Wundt, W. (1912). *Problemy proiskhozhdeniya narodov* [Problems of the origin of nations]. Moscow: Kosmos [in Russian].

2. Grot, N. (1884). *K voprosu o klassifikatsii nauk* [On the issue of classification of sciences]. Sankt-Peterburg [in Russian].

3. Grot, N. (1882). *K voprosu o reforme logiki. Opyt novoy teorii umstvennykh protsessov* [To the question of the reform of logic]. Nezhin [in Russian].

4. Zelenko, O. A. *Psykhologichne obgruntuvannia reformuvannia vyshchoi shkoly Ukrainy, shcho demokratyzuietsia (Teoriia sotsialnoi optymizatsii transformuvannia vyshchoi shkoly, intehrovanoi v nauku, v aspekti metodolohii sotsialnoi pedolohii* [Psychological rationale for the democratization of higher education in Ukraine]. Mashynopys [in Ukrainian].

5. Zelenko, O. A. (2018). *Rol i mistse psykhologichnoi katehorii svidomosti v osmyslenni protsesu reformuvannia vyshchoi shkoly Ukrainy* [The role and place of the psychological category of consciousness in understanding the process of reforming the higher education of Ukraine]. Nizhyn [in Ukrainian].

6. Kostyuk, G. S. (1955). K voprosu o psikhologicheskikh zakonemostyakh [On the issue of psychological patterns] *Voprosy psikhologii – Psychology issues*, 1. 18–28 [in Russian].

7. Kostyuk, G. S. (1988). *Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psikhologii* [Methodological and theoretical problems of psychology]. G. V. Shorokhova (Ed.). Moscow [in Russian].

8. Chelpanov, G. I. (1915). *Vvedenie v eksperimental'nyu psikhologiyu* [Introduction to experimental psychology]. Moscow [in Russian].

9. Chelpanov, G. I. (1896–1904). *Problema vospriyatiya prostranstva v svyazi s ucheniem ob apriornosti i vrozhdennosti* [The problem of perception of space in connection with the theory of a priori and innateness]. (Vols. 1-2). Kiev [in Russian].

10. Ekeblad, Kh. A. (1872). *Opyt obozreniya biologo-psikhologicheskogo issledovaniya sposobnostey chelovecheskogo dukkha* [Experience viewing biological and psychological studies of the abilities of the human spirit]. Sankt-Peterburg [in Russian].

A. S. Zelenko

Doctor of Philology, Professor of the Department of Slavic Philology, Comparative Studies and Translation of Mykola Gogol Nizhyn State University

O. M. Petryk

Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Slavic Philology, Comparative Studies and Translation of Mykola Gogol Nizhyn State University

Psychological Substantiation of the Use of Contrastive-Comparative Analysis in the Theory and Practice of Ukrainian-Russian Translation

The authors prove the necessity of Ukrainian-Russian translation subject functioning within the specialty № 035 "Philology (Slavic languages and literature (translation included))". Authors substantiate the need to involve contrastive-comparative analysis in the theory and practice of Ukrainian-Russian translation in the context of psychological, social and aesthetic consciousness.

Key words: *Ukrainian-Russian translation, contrastive-comparative analysis, psychological consciousness, social consciousness, aesthetic consciousness, member of the elite.*